

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KIMMERER, ROBIN WALL

Împletind Iarba Sacră: înțelepciunea indigenă, cunoașterea științifică
și învățăturile plantelor / Robin Wall Kimmerer; trad. din engleză:

Walter- Radu Fotescu. – București: Herald, 2023

ISBN 978-630-6550-45-6

I. Fotescu, Walter-Radu

57

Braiding Sweetgrass: Indigenous Wisdom, Scientific Knowledge and the
Teachings of Plants

by Robin Wall Kimmerer

Copyright © 2013 by Robin Wall Kimmerer

ROBIN WALL KIMMERER

Împletind Iarba Sacră

Înțelepciunea indigenă, cunoașterea științifică
și învățăturile plantelor

Traducere din limba engleză:
WALTER FOTESCU

EDITURA HERALD
București

Redactor:

Luisa Neag

Viziune grafică și DTP:

Ela Stoica

Corector:

Dușa Udrea-Boborel

Cuprins

INTRODUCERE	7
PREFAȚĂ	17
PLANTAREA IERBII SACRE	19
FEMEIA CĂZUTĂ DIN CER	20
SFATUL PECANILOR	28
DARUL FRAGILOR	40
O OFRANDĂ	52
STELIȚE ȘI SPLINUȚE	58
SĂ ÎNVĂȚĂM GRAMATICA ÎNSUFLEȚIRII	68
ÎNGRIJIREA IERBII SACRE	80
LUNA ZAHĂRULUI DE ARȚAR	81
HAMAMELIS	90
MUNCA UNEI MAME	101
CONSOLAREA NUFERILOR	118
DATORIA DE RECUNOȘTINȚĂ	125
CULESUL IERBII SACRE	138
EPIFANIE ÎN FASOLE	139
CELE TREI SURORI	146
<i>WISGAAK GOKPENAGEN</i> : COȘUL DE FRASIN	159
<i>MISHKOS KENOMAGWEN</i> : ÎNVĂȚĂTURILE IERBII	175
I. Introducere	175
II. Analiza informațiilor	175
III. Ipoteza	176
IV. Metoda	177
V. Rezultate	180
VI. Dezbateri	182
VII. Concluzii	185

VIII. Mulțumiri	185
IX. Referințe citate	186
NAȚIA ARȚARILOR: GHIDUL CETĂȚEANULUI	187
RECOLTA ONORABILĂ	196
ÎMPLETIREA IERBII SACRE	225
PE URMELE LUI NANABOZHO: A DEVENI UN NATIV AL LOCULUI	226
SUNETUL CLOPOȚELOR DE ARGINT	238
STÂND ÎN CERC	247
CASCADE HEAD ÎN FLĂCĂRI	268
PRINZÂND RĂDĂCINI	282
UMBILICARIA: OMBILICUL LUMII	296
COPIII PĂDURII ANCESTRALE	306
MARTORUL PLOII	323
ARDEREA IERBII SACRE	331
URMELE PAȘILOR LUI WINDIGO	332
SACRUL ȘI SUPERFUND	339
OAMENI DE PORUMB, OAMENI DE LUMINĂ	373
PAGUBE COLATERALE	380
SHKITAGEN: OAMENII CELUI DE-AL ȘAPTELEA FOC	393
BIRUINDU-L PE WINDIGO	409
EPILOG: ÎNTOARCEREA DARULUI	416
NOTĂ DESPRE TRATAREA NUMELUI PLANTELOR	421
Notă despre transcrierea limbilor indigene	422
Notă despre poveștile indigene	422
BIBLIOGRAFIE	424
MULȚUMIRI	426

Introducere

Iarba Sacră¹ tocmai a înflorit pe marginea iazului meu, prima plantă care înflorește și-și face astfel simțită prezența printre smocurile brune de iarbă uscată. Paniculul deschis e o spirală presărată cu stamine și pistiluri ca niște pene ce freacă în suflul brizei. Dacă îngenunchezi pe solul jilav și privești mai îndeaproape, fiecare inflorescență are o bordură roșcat-arămie și un luciu metallic, mult mai bătătoare la ochi decât ar avea nevoie o floare care nu atrage albinele, ci doar vântul. Ca și cum ar vrea s-o observe, ea ridică un drapel floral înainte ca întinderea verde a pajiștii s-o înghită, astfel încât să-ți amintești de locul acela atunci când, în miezul verii, e timpul să aduni tulpinile lungi și lucioase având drept ghid doar o ușoară mireasmă.

Lanul acesta de Iarbă Sacră n-a crescut aici spontan; am plantat-o eu, cu mulți ani în urmă, și sunt mulțumită să văd cât de departe s-a răspândit. În pofida florilor complexe, Iarbă Sacră nu se înmulțește prin semințe purtate de vânt, ci prin rizomi, tulpini subterane asemenea unor degete subțiri care și croiesc drum nevăzute prin sol până când ies la suprafață și înfloresc. Rareori se întâmplă ca ea să domine o pajiște; de regulă apare pe nesimțite, îndârjindu-se să rămână alături de celelalte plante mai mari. E fascinant cum Iarbă Sacră se infiltrează subversiv și rămâne acolo; de una singură își croiește drum către locuri noi, unde strălucirea și mireasma-i seducătoare fac semn, zvâcnind la marginea conștiinței precum o amintire despre ceva ce-ai cunoscut cândva și vrei să regăsești. Ea te oprește, te îndeamnă să încetinești

¹ *Sweetgrass* (lb. engl. „iarbă-dulce”), denumirea comună cea mai uzuală, folosită de autoare, provine de la mirosul dulceag asemănător vaniliei datorat cumarinei, o substanță cu proprietăți anticoagulante. O altă denumire este iarba-bizonului, cu echivalentul european iarba-zimbrului. Mai adecvat contextului este însă numele de Iarbă Sacră, traducerea din greacă a genului din care face parte planta, *Hierochloe*. (N. tr.)

Femeia căzută din Cer

Iarna, când pământul verde se odihnește sub o pătură de zăpadă, aceasta e vremea de spus povești. Povestitorii încep prin a-i invoca pe înaintași, cei care ne-au transmis poveștile, fiindcă noi suntem doar mesageri.

La început a fost Lumea Cerească.

A căzut ca o sămânță de arțar, făcând piruete într-o adiere de toamnă.¹ O coloană de lumină izvorî dintr-o gaură în Lumea Cerească, marcându-i calea acolo unde înainte fusese doar întuneric. Căderea dură mult timp. De frică sau poate cu speranță, strânse cu putere în mână un mănunchi.

Prăvălindu-se, nu văzu dedesubt decât apă întunecată. Dar în golul acela erau mulți ochi care priveau în sus la stâlpul de lumină ivit pe neașteptate. Acolo ei văzură un mic obiect, doar un firicel de praf în raza de lumină. Pe măsură ce se apropia, putură vedea că era o femeie, cu brațele întinse și părul lung, negru, vâlvurind în urma ei în timp ce cobora în rotoace.

Gâștele își făcură una alteia semn cu capul și împreună se ridicară de pe apă, într-un val de găgăituri muzicale. Femeia simți bătaia aripilor lor în timp ce zburau pe dedesubt pentru a-i opri căderea. Departe de singurul cămin pe care-l cunoscuse vreodată, ea își trase răsuflarea în îmbrățișarea caldă a penelor moi care o purtară ușor în jos. Așa începu totul.

Gâștele n-o putură ține pe femeie mult timp deasupra apei, de aceea îi chemară pe toți la sfat, pentru a hotărî ce-i de făcut. Stând pe aripile lor, ea îi văzu pe toți adunându-se: cufundari, vidre, lebede, castori, pești de toate soiurile. O țestoasă mare plutea în mijlocul lor

¹ Adaptat după o tradiție orală și Shenandoah & George, 1988.

și îi oferi spatele ca să se așeze. Recunoscătoare, ea păși de pe aripile găștelor pe bolta carapacei. Ceilalți înțelesă că avea nevoie de pământ pentru locuința ei și vorbiră cum ar putea s-o ajute. Cufundătorii din rândurile lor știau că pe fundul apei era mâl și consimțiră să meargă în căutarea sa.

Cufundarul încercă primul, dar adâncimea era prea mare și el reveni la suprafață fără nicio răsplată a strădaniilor sale. Unul câte unul, și celelalte animale își oferiră ajutorul – Vidra, Castorul, Sturionul –, dar adâncimea, întunericul și presiunea erau prea mari chiar și pentru înotătorii cei mai puternici. Se întoarseră cu răsuflarea tăiată și urechile țiuind. Unii nu se mai întoarseră deloc. Curând mai rămăsese doar micul Bizam, cel mai slab cufundător dintre toți. Se oferi și el să încerce, sub privirile neîncrezătoare ale celorlalți. Picioarele sale micuțe biciuiau apa în timp ce-și croia drum spre adânc și dus fu pentru multă vreme.

Așteptară și așteptară ca el să se întoarcă, temându-se de ce-i mai rău pentru ruda lor, și, curând după aceea, un șuvoi de bulbuci se ridică la suprafață împreună cu micul corp lipsit de viață al bizamului. Își dăduse viața ca să ajute această neputincioasă făptură omenească. Dar pe urmă ceilalți observară că avea ghearele încleștate, iar când i le desfăcură, găsiră un pic de mâl. Țestoasa spuse: „Aici, pune-l pe spatele meu, iar eu îl voi ține”.

Femeia din Cer se aplecă și întinse mâlul cu mâinile pe carapacea țestoasei. Mișcată de extraordinarul dar al animalelor, ea le mulțumi cu un cântec de recunoștință, după care începu să danseze, cu picioarele mângâind pământul. Acesta creșu și creșu grație dansului său, până când, din stratul de mâl de pe spinarea Țestoasei luă ființă întregul Pământ. Împreună ei au creat ceea ce noi numim astăzi Insula Țestoasei, căminul nostru.

Ca orice bun musafir, Femeia din Cer nu venise cu mâna goală. Ea încă mai strângea în mână mănunchiul. Când s-a rostogolit prin gaura din Lumea Cerească, ea a întins mâna să se agațe de Arborele Vieții care creștea acolo. Ținea și acum ramuri cu fructe și semințe de la tot soiul de plante. Pe acestea le-a împrăștiat pe solul cel nou și a

vegheat cu grijă asupra fiecăruia, până când, din brună, lumea a devenit verde. Lumina Soarelui s-a revărsat prin gaura din Lumea Cerească, permițând semințelor să înflorească. Plante sălbatice, flori, arbori și ierburi de leac s-au răspândit pretutindeni. Iar acum, că și animalele aveau mâncare din belșug, multe au venit să trăiască împreună cu ea pe Insula Țestoasei.

*

Poveștile noastre spun că, dintre toate plantele, *wiingaashk* sau Iarba Sacră a fost prima care a crescut pe pământ, mireasma ei fiind o dulce amintire a mâinii Femeii Cerești. Drept urmare e onorată ca fiind una dintre cele patru plante sacre ale poporului meu.¹ Respiră-i parfumul și vei începe să-ți amintești lucruri pe care nici nu știai că le-ai uitat. Bătrânii noștri spun că ceremoniile sunt modul în care „ne amintim să ne aducem aminte”, și de aceea Iarba Sacră este o plantă ceremonială puternică, pe care multe nații indigene o prețuiesc. E folosită și pentru a face coșuri frumoase. Deopotrivă plantă medicinală și rubedenie, valoarea ei este atât de ordin material, cât și spiritual.

E atât de tandrețe când împletești părul cuiva drag! Între cel care împletește și cel căruia i se împletește părul curge bunătața și ceva mai mult decât atât, coarda cosiței unindu-i pe cei doi. *Wiingaashk* unduiește în șuvițe lungi și strălucitoare precum părul proaspăt spălat al unei femei. De aceea noi spunem că e părul curgător al Pământului-Mamă. Când împletim Iarba Sacră, împletim părul Pământului-Mamă, arătându-i atenția noastră iubitoare, grija pentru frumusețea și bunăstarea ei, drept recunoștință pentru tot ce ne-a dăruit. Copiii care știu de mici povestea Femeii din Cer simt până în măduva oaselor responsabilitatea care circulă între oameni și pământ.

Povestea despre călătoria Femeii din Cer e atât de bogată și de strălucitoare, încât mie mi se pare asemenea unui bol adânc de albastru celest, din care pot să beau iar și iar. Ea conține credințele, istoria și relațiile noastre. Privind în bolul acela înstelat, văd imagini învârtelindu-se atât de fluid, încât trecutul și prezentul se contopesc. Imaginile

¹ Celelalte trei sunt cedrul, salvia și tutunul. (N. tr.)

Femeii din Cer ne spun nu doar de unde am venit, ci și cum putem merge înainte.

*

Am portretul Femeii Cerești pictat de Bruce King, *Clipă în Zbor*, atârnat în laboratorul meu. Plutind spre pământ cu mâinile pline de semințe și de flori, ea privește în jos spre microscopul și registrele mele de date. Poate părea o juxtapunere bizară, dar eu cred că locul ei este acolo. Ca scriitoare, om de știință și purtătoare a poveștii despre Femeia din Cer, stau la picioarele venerabililor mei dascăli și le ascult cântecele.

În zilele de luni, miercuri și vineri, la ora 9:35 a.m., mă aflu de obicei într-o sală de curs la universitate, vorbind despre botanică și ecologie, încercând, pe scurt, să le explic studenților mei cum funcționează grădinile Femeii din Cer, numite de unii „ecosisteme globale”. Într-o dimineață altminteri obișnuită, le-am dat studenților mei de la cursul de Ecologie Generală un test. Între altele, li s-a cerut să evalueze modul cum înțeleg ei interacțiunile negative dintre oameni și mediu. Aproape toți cei două sute de studenți au spus cu convingere că oamenii și natura sunt o combinație nefericită. Erau studenți în anul III, care optaseră pentru o carieră în protecția mediului, de aceea într-un fel răspunsul lor nu era surprinzător. Erau bine școliți în ce privește mecanica schimbărilor climatice, a toxinelor din pământ și din apă și a crizei pierderilor de habitat. Mai departe, în test, li s-a cerut să evalueze, după știința lor, interacțiunile pozitive dintre oameni și pământ. Răspunsul mediu a fost: „Niciuna”.

Am fost stupefiată. Cum e posibil ca, după douăzeci de ani de educație, ei să nu poată concepe nicio relație benefică între oameni și mediu? Poate că exemplele negative pe care le văd în fiecare zi – zone industriale dezafectate, ferme industriale, proliferarea suburbană – le-a diminuat capacitatea de a întrevede o relație armonioasă între oameni și pământ. La fel ca pământul, și orizontul viziunii lor secătuiește. Când am discutat despre asta după curs, mi-am dat seama că ei nici nu-și puteau imagina o relație benefică între specia lor și altele.

Cum să purcedem spre sustenabilitate ecologică și culturală dacă nu ne putem măcar imagina calea de urmat? Dacă nu ne putem imagina generozitatea găștelor? Studenții aceștia n-au fost crescuți cu povestea Femeii din Cer.

*

Într-o parte a lumii, relația dintre oameni și lumea vie era modelată de Femeia din Cer, care a creat o grădină pentru bunăstarea tuturor. În cealaltă parte a fost o altă femeie, cu o grădină și un pom. Dar, fiindcă i-a gustat fructul, a fost izgonită din grădină, iar porțile s-au închis pentru totdeauna în urma ei. Acea mamă a oamenilor a fost condamnată să rățăcească în pustietate și să-și câștige pâinea cu sudoarea frunții, nu cu dulceața fructelor zemoase care atârnă pe crengile joase. Pentru a avea ce să mănânce, i s-a spus să supună sălbăticia în care fusese aruncată.

Aceeași specie, același pământ, povești diferite. La fel ca poveștile Creației de pretutindeni, cosmologiile sunt o sursă de identitate și orientare în lume. Ele ne spun cine suntem. Suntem inevitabil modelați de ele, indiferent cât de mult s-au cufundat în inconștient. O poveste duce la îmbrățișarea generoasă a lumii vii, cealaltă la izgonire. Una dintre femei e grădinarul nostru ancestral, care creează împreună cu toți ceilalți o lume bună și verde, care va fi căminul descendenților săi. Cealaltă e o exilată, doar în trecere printr-o lume străină, pe un drum greu către adevărul ei cămin din ceruri.

Pe urmă s-au întâlnit descendenții Femeii din Cer și copiii Evei, și pământul din jurul nostru poartă cicatricile acelei întâlniri, ecourile poveștilor noastre. Ei spun că „nicio furie a iadului nu-i precum o femeie disprețuită”¹, și-mi pot doar imagina conversația dintre Eva și Femeia din Cer: „Soro, ai tras paiul cel scurt...”

*

¹ *Hell hath no fury like a woman scorned*, citat din piesa lui William Congreve (1670–1729) *The Mourning Bride* (1697). (N. tr.)

Povestea Femeii din Cer, împărtășită de popoarele indigene din zona Marilor Lacuri, este o stea ce strălucește fără încetare în constelația învățăturilor pe care le numim Instrucțiunile Primordiale. Nu e vorba despre „instrucțiuni” în sensul de porunci sau reguli; ele sunt mai degrabă o busolă: oferă orientare, dar nu o hartă. Fiecare își creează propria hartă prin cursul vieții sale. Modul cum sunt urmate Instrucțiunile Primordiale diferă pentru fiecare dintre noi și de la o epocă la alta.

În vremea lor, primii oameni ai Femeii din Cer au trăit în respectul Instrucțiunilor Primordiale: prescripții etice pentru o vânătoare decentă, o viață de familie și ceremonii în armonie cu lumea. Acele măsuri de protecție nu par adecvate în lumea urbană modernă, în care „verde” înseamnă un slogan publicitar, nu o pajiște. Bizonii au dispărut, și lumea i-a uitat. Nu pot să repopulez râul cu somoni, iar vecinii mei ar da alarma dacă aş pune foc în curte, ca să amenajez o pășune pentru elani.

Pământul era nou atunci când i-a întâmpinat pe primii oameni. Acum e bătrân, și unii cred că am abuzat de ospitalitate desconsiderând Instrucțiunile Primordiale. De la începuturile lumii, celelalte specii au fost o barcă de salvare pentru oameni. Acum, noi trebuie să fim barca lor de salvare. Dar poveștile care ne pot călăuzi, dacă nu mai sunt spuse, încep să fie uitate. Ce semnificație ar mai avea ele astăzi? Cum putem adapta poveștile de la începuturile lumii pentru ceasul acesta, când sfârșitul ei e mult mai aproape? Peisajul s-a schimbat, dar povestea rămâne aceeași. Și, în timp ce chibzuiesc asupra ei iar și iar, Femeia din Cer pare că mă privește în ochi și mă întrebă: „În schimbul acestui dar al lumii de pe spatele Țestoasei, tu ce vei dăru?”

E bine să ne aducem aminte că femeia primordială a fost ea însăși o imigrantă. Ea a căzut cale lungă din locul ei de baștină, din Lumea Cerească, lăsându-i în urmă pe toți cei care-o cunoșteau și o îndrăgeau. Ea nu s-a mai putut întoarce niciodată. Din 1492, și aici majoritatea sunt imigranți, ajungând poate pe Insula Ellis¹ fără măcar să știe că

¹ Insulă în portul New York pe unde treceau majoritatea imigranților ajunși în Statele Unite. (N. tr.)

sub picioarele lor se afla Insula Țestoasei. Unii strămoși ai mei sunt oameni ai Femeii din Cer, și eu lor le aparțin. Unii strămoși ai mei au fost imigranți mai recent: un negustor de blănuri francez, un tâmplar irlandez, un fermier galez. Și aici suntem toți, pe Insula Țestoasei, încercând să ne facem un cămin. Poveștile lor, sosiți cu buzunarele goale și nimic altceva decât speranță, sunt în consonanță cu cea a Femeii din Cer. Ea a venit aici doar cu o mână de semințe și cea mai vagă instrucțiune, pe care am primit-o toți: „Folosește-ți darurile și visurile în scopul binelui”. Ea a acceptat darurile din partea celorlalte ființe cu mâinile deschise și le-a folosit în mod onorabil. A împărțit darurile pe care le adusese din Lumea Cerească, dedicându-se construirii unui cămin prosper.

Poate că povestea Femeii din Cer dăinuie fiindcă și noi cădem mereu. Viețile noastre, cele personale ca și cele colective, îi urmează traiectoria. Fie că sărim sau suntem împinși, fie că marginea lumii cunoscute se fărâmițează la picioarele noastre, cădem în rotocoale într-un loc nou și neașteptat. În pofida fricii noastre de cădere, darurile lumii sunt pregătite să ne prindă.

Ținând seama de aceste învățături, e bine să ne aducem, de asemenea, aminte că, atunci când a ajuns aici, Femeia din Cer n-a venit singură. Ea era însărcinată. Știind că nepoții ei vor moșteni lumea pe care-o va lăsa în urmă, ea n-a muncit doar pentru prosperitate în vremea ei. Prin acțiunile sale de reciprocitate – a lua de la pământ și a-i da înapoi –, imigranta primordială a devenit Indigenă. Pentru noi, toți, a deveni Indigeni într-un loc înseamnă a trăi ca și cum viitorul copiilor noștri ar conta, a avea grijă de pământ ca și cum viața noastră – atât cea materială, cât și cea spirituală – ar depinde de el.

În arena publică, am auzit povestea Femeii din Cer spusă ca o bagatelă „folclorică” pitorească. Dar, chiar și atunci când nu e înțeleasă, cuvintele sale au putere. Majoritatea studenților mei n-au auzit niciodată povestea originii pământului acesta acolo unde s-au născut, dar, când le-o spun, o luminiță se aprinde în ochii lor. Pot ei, putem noi, toți, să înțelegem povestea Femeii din Cer nu ca pe un artefact din trecut, ci ca pe niște instrucțiuni pentru viitor? Poate o națiune

de imigranți să-i urmeze încă o dată exemplul și să devină nativă, să construiască un cămin?

Uitați-vă la moștenirea sărmanei Eva, izgonită din Rai: pământul prezintă rănilor unei relații abuzive. Nu doar pământul e distrus, ci și, mai important, relația noastră cu el. Așa cum a scris Gary Nabhan, nu putem purcede într-un mod semnificativ la vindecare și restabilire, câtă vreme nu repunem în drepturi poveștile.¹ Cu alte cuvinte, relația noastră cu pământul nu se poate vindeca până când nu-i auzim poveștile. Dar cine le va spune?

În tradiția apuseană există o ierarhie recunoscută a ființelor, în vârf aflându-se, firește, ființa umană – culmea evoluției, favorita Creației –, iar plantele sunt la bază. Dar, în tradiția sapiențială indigenă, oamenii sunt deseori numiți „frații mai tineri ai Creației”. Noi spunem că oamenii au cea mai puțină experiență în privința modului de viață și ca atare au cel mai mult de învățat. Trebuie să privim la învățătorii noștri din celelalte specii pentru îndrumare. Înțelepciunea lor e vizibilă în felul cum trăiesc. Ei ne învață prin exemplu. Ei sunt pe pământ de mult mai mult timp decât noi și au avut vreme să înțeleagă lucrurile. Ei trăiesc atât la suprafață, cât și în subsol, făcând legătura între Lumea Cerească și pământ. Plantele știu cum să fabrice hrană și medicamente din lumină și apă, după care le dăruiesc.

Îmi place să-mi închipui că, atunci când Femeia din Cer a împraștiat mâna de semințe pe Insula Țestoasei, ea a semănat mijloacele de subzistență pentru trup, dar și pentru minte, emoție și spirit: ea ne-a lăsat învățători. Plantele ne pot spune povestea ei, trebuie doar să învățăm să ascultăm.

¹ Originalul conține un joc de cuvinte intraductibil între „restoration” și „re-story-ation”. (N. tr.)

Sfatul pecanilor

Valuri de căldură pâlpâie deasupra ierburilor, aerul e greu și alb, răsunând de bâzâitul cicadelor. Umblaseră desculți toată vara, dar chiar și așa miriștea uscată din acel septembrie al anului 1895 le împungea picioarele în timp ce zburdau pe câmpia arsă de soare, ridicându-și călcâiele ca în Dansul Ierbii. Tinere vlăstare în pantaloni de postav decolorați și nimic altceva, li se văd coastele sub piepturile maronii înguste, în timp ce aleargă. Cotiră spre crângul umbros unde iarba e moale și răcoroasă sub picior, trântindu-se în acea iarbă înaltă cu nonșalanța pe care o au băieții. Se odihniră câteva clipe la umbră, apoi săriră în picioare, prinzând în palmă cosași pentru momeală.

Undițele sunt chiar acolo unde le lăseseră, sprijinite de un plop bătrân. Înfișeră cosașii în cârlig și aruncară nada, în timp ce nămolul de pe fundul pârâului li se scurge rece printre degetele de la picioare. Dar apa abia curge în canalul anemic lăsat de secetă. Nimic nu mușcă, în afară de câțiva țânțari. După o vreme, perspectiva unei cine cu pește pare la fel de slabă ca și burțile lor, sub pantalonii de stambă uzați, legați cu sfoară. Se pare că la masa de seară nu vor fi decât biscuiți și sosul săracului¹. Iarăși. Băieții detestă să meargă acasă cu mâinile goale și s-o dezamăgească pe Mama, dar chiar și un biscuit uscat astâmpără foamea.

Pământul aici, de-a lungul Râului Canadian², trântit în mijlocul Teritoriului Indian, este o savană unduitoare de ierburi cu crânguri de arbori în lunci. Mare parte din el n-a fost niciodată brăzdat de plug, fiindcă nimeni nu are un plug. Băieții urmară firul apei din crâng în crâng, înapoi spre casa lor de pe terenul arendat, sperând în zadar să

¹ *Red-eye gravy* sau *poor man's gravy*, sos folosit în bucătăria din sudul Statelor Unite, obținut amestecând cafea neagră în prăjeala rămasă în tigaie. (N. tr.)

² Canadian River, cel mai lung afluent (1 650 km) al râului Arkansas din sudul Statelor Unite. Izvorăște în statul Colorado și traversează New Mexico, Texas și Oklahoma. (N. tr.)

găsească undeva un iaz mai adânc. Până când unul dintre ei se poticnește de ceva tare și rotund, ascuns în iarba înaltă.

Una, și încă una, apoi alta..., atât de multe încât abia mai poate merge. El ridică de jos o bilă verde și tare și o azvârle printre arbori către fratele său, ca pe o minge de baseball, în timp ce strigă: „*Piganek!* Să le ducem acasă!” Nucile tocmai începeau să se coacă și cădeau așternându-se ca o pătură peste iarbă. Băieții își umplură numaidecât buzunarele, apoi mai adunară un morman. Nucile pecan sunt gustoase, dar greu de cărat; e ca și cum ai încerca să duci o baniță cu mingi de tenis: cu cât aduni mai multe, cu atât mai multe cad. Nu le place să meargă acasă cu mâinile goale, și Mama s-ar bucura pentru nuci, dar nu poți duce în mână mai mult de câteva...

Căldura se domolește puțin, pe măsură ce Soarele coboară spre asfințit, și aerul serii se liniștește în luncă, destul de răcoros încât ei să alerge spre casă pentru cină. Mama îi strigă, și băieții vin în goană, cu picioarele subțiri sleite și chiloții licărind albi în lumina care pălește. S-ar părea că amândoi cară câte un butuc mare și bifurcat, ca niște juguri atârându-le pe umeri. Ei le aruncară la picioarele Mamei cu zâmbete triumfătoare: două perechi de pantaloni uzați, legați cu sfoară la glezne și plini doldora cu nuci.

*

Unul dintre acei băiețândri costelivi a fost bunicul meu, destul de flămând ca să adune mâncare oricând o găsea, locuind într-o cocioabă în preria din Oklahoma, pe când aceasta încă mai era „Teritoriu Indian”, puțin înainte ca totul să fie spulberat. Oricât de imprezvizibilă ar fi viața, avem încă și mai puțin control asupra poveștilor care se spun despre noi după ce nu mai suntem. Ce-ar mai râde el dacă ar auzi că strănepoții săi îl știu nu ca pe un veteran decorat din Primul Război Mondial sau ca pe un mecanic priceput pentru nou-apărutele automobile, ci ca pe un băiat desculț din rezervație, care aleargă spre casă, în chiloți, cu pantalonii plini de nuci pecan.

Cuvântul *pecan* – fructul arborelui numit *pecan hicori* (*Carya illinoensis*) – a ajuns în engleză din limbile indigene. *Pigan* înseamnă

nucă, orice fel de nucă. Hicori¹, nucul negru și nucul cenușiu din ținuturile noastre din Nord, au numele lor specifice. Dar arborii aceia, la fel ca și ținuturile noastre de baștină, sunt pierduți pentru poporul meu. Pământurile noastre din jurul Lacului Michigan au fost răvnite de coloniști, astfel că în șiruri lungi, înconjurați de soldați, am fost mânați sub amenințarea puștilor de-a lungul a ceea ce a devenit cunoscut ca Drumul Morții². Ne-au dus într-un loc nou, departe de lacurile și pădurile noastre. Dar cineva a vrut și pământul acela, așa încât sacii de dormit au fost din nou împachetați, mai subțiri de data aceasta. În răstimpul unei singure generații strămoșii mei au fost „mutați” de trei ori: din Wisconsin în Kansas, cu o oprire pe parcurs, apoi în Oklahoma. Mă întreb dacă s-au uitat în urmă să vadă pentru ultima oară lacurile, sclipind asemenea unui miraj. Vor fi atins oare arborii pentru a le păstra amintirea, pe măsură ce aceștia se răreau, până când au rămas doar ierburile?

Atât de multe s-au pierdut și au rămas pe drum! Mormintele a jumătate dintre oameni. Limba. Cunoașterea. Numele. Străbunica mea Sha-note, „vântul care suflă”, a fost rebotezată Charlotte. Numele pe care soldații sau misionarii nu le puteau pronunța nu erau permise.

Când au ajuns în Kansas, probabil că s-au simțit ușurați să găsească crânguri de nuci de-a lungul râurilor, nuci de un soi necunoscut lor, dar delicioase și din belșug. Neavând un nume pentru acest nou aliment, ei le-au zis pur și simplu nuci – *pigan* –, cuvânt care, în engleză, a devenit *pecan*.

Eu fac plăcintă de pecan numai de Ziua Recunoștinței, când sunt destui oameni la masă ca s-o mănânce toată. Mie nici măcar nu-mi place în mod deosebit, dar vreau să cinstesc acel arbore. Hrănindu-i pe oaspeții din jurul mesei cu fructele sale, ne aducem aminte că arborele i-a întâmpinat pe strămoșii noștri când erau singuri, obosiți și atât de departe de casă.

¹ *Hickory*, denumire comună pentru 18 specii de arbori din genul *Carya*, între care *Juglans nigra*, nucul negru, și *Juglans cinerea*, nucul cenușiu, specii native în estul Statelor Unite și sud-estul Canadei. (N. tr.)

² *Potawatomi Trail of Death*, strămutarea forțată în 1838 a 859 de membri ai nației Potawatomi din Indiana într-o rezervație din actualul stat Kansas. (N. tr.)

Chiar dacă băieții s-au întors acasă fără pește, au adus aproape la fel de multe proteine ca și cum ar fi avut un șirag de somni. Nucile sunt ca plevușca pădurii, pline de proteine și de grăsimi – „carnea săracului” –, și ei erau săraci. În zilele noastre le mâncăm ca delicatese, cojite și prăjite, dar pe vremuri oamenii le fierbeau sub forma unui terci. Grăsimea plutea deasupra ca în supă de găină, iar ei luau spuma și o puneau deoparte ca unt de nuci: aliment bun pentru iarnă. Bogat în calorii și vitamine, tot ce e necesar pentru a susține viața. La urma urmei, acesta este rostul nucilor: să ofere embrionului tot ce are nevoie pentru a porni o nouă viață.

*

Nucul cenușiu, nucul negru, hicori și pecanul, toți sunt membri strâns înrudiți ai aceleiași familii (*Juglandaceae*). Oamenii noștri le cărau oriunde migrau, deși cel mai adesea în coșuri, nu în pantalonii. În prezent arborii pecan cresc pe malurile râurilor care străbat câmpiile, populând luncile fertile unde s-au stabilit oamenii. Vecinii mei Haudenosaunee spun că strămoșilor lor le plăceau atât de mult nucile cenușii, încât în prezent arborii aceștia sunt un bun indicator al vechilor așezări. Sigur e că un crâng de nuci cenușii, neobișnuiți în pădurile „sălbatic”, crește pe colina ce străjuiește izvorul de lângă casa mea. În fiecare an plivesc buruienile din jurul lăstarilor și le torn o găleată de apă când ploile întârzie. Spre aducere aminte.

Vechea casă a familiei de pe parcela arendată din Oklahoma are un arbore pecan care umbrește ce a mai rămas din casă. Mi-o imaginez pe bunica vărsând nucile pentru a le găti, una rostogolindu-se până într-un locșor din marginea curții. Sau poate că și-a plătit datoria față de arbori plantând chiar atunci câțiva în grădină.

Gândindu-mă iarăși la acea veche poveste, mă frapează faptul că băieții din crângul de pecani au avut înțelepciunea să ducă acasă cât de multe au putut: nucii nu rodesc în fiecare an, ci produc la intervale imprevizibile. Ospăț în unii ani, foamete în cei mai mulți, un ciclu de prosperitate și recesiune numit fructificare (*mast fruiting*). Spre deosebire de fructele zemoase sau fructele de pădure, care te invită

să le mănânci numaidecât, înainte să se strice, nucile sunt protejate de o coajă tare, aproape pietroasă, și un înveliș coriaceu verde. Arborele nu te obligă să le mănânci imediat, cu zeama picurându-ți pe bărbie. Ele sunt destinate a fi hrană pentru iarnă, când ai nevoie de grăsimi și proteine, belșug de calorii care să-ți dea căldură. Ele sunt siguranța pentru vremuri grele, embrionul supraviețuirii. Atât de bogată e răs-plata, încât conținutul e protejat într-o visticie cu încuietore dublă, o cutie într-o altă cutie. Acestea protejează embrionul și rezerva sa de hrană, dar constituie totodată o garanție că nuca va fi depozitată într-un loc sigur.

Pentru a străpunge coaja, e nevoie de multă muncă, încât, chiar și pentru o verעיță ar fi imprudent s-o roadă într-un loc deschis, unde un șoim ar profita bucuroș de neatenția ei. Nucile sunt menite a fi aduse înăuntru, puse deoparte pentru mai târziu, în ascunzătoare a unei verעיțe sau în pivnița unei cabane din Oklahoma. Cum se întâmplă cu toate proviziile, unele vor fi cu siguranță uitate, iar atunci se naște un arbore.

Pentru ca fructificarea să reușească să genereze păduri noi, fiecare arbore trebuie să producă o mulțime de nuci, atât de multe, încât să-i copleșească pe potențialii prădători de semințe. Dacă un arbore ar face câteva fructe în fiecare an, toate ar fi mâncate și n-ar mai exista o nouă generație de pecani. Dar, dată fiind valoarea calorică ridicată a nucilor, arborii nu-și permit această abundență în fiecare an, ei trebuie să facă economii, la fel cum o familie face economii pentru un eveniment special. Arborii care nu rodesc anual petrec ani la rând producând zahăr și, în loc să-l consume puțin câte puțin, îl ascund sub proverbiala saltea, depozitând calorii în rădăcini sub formă de amidon. Numai când depozitul a avut un surplus a putut bunicul să aducă acasă kilograme de nuci.

Acest ciclu de prosperitate și recesiune rămâne un teren al ipotezelor pentru fiziologii arborilor și biologii evoluționiști. Ecologia pădurilor presupun că ciclurile de fructificare sunt pur și simplu rezultatul acestei ecuații energetice: fă fructe doar atunci când îți poți permite. E logic. Dar copacii cresc și acumulează calorii cu viteze

diferite, în funcție de habitatele lor. De aceea, la fel ca și coloniștii care au dobândit pământul agricol fertil, norocoșii se vor îmbogăți repede și vor rodi des, în vreme ce vecinii lor din umbră se vor lupta din greu și doar rareori vor avea parte de abundență, așteptând cu anii să se reproducă. Dacă aceasta ar fi adevărat, atunci fiecare copac ar rodi după propriul său program, previzibil prin mărimea rezervelor de amidon depozitate. Dar nu se întâmplă așa. Dacă un copac rodește, toți rodesc, nu există individualiști. Nu un singur copac, ci întregul crâng; nu un singur crâng din pădure, ci toate crângurile; în tot districtul și în tot statul. Copacii nu acționează ca indivizi, ci într-un fel ca o colectivitate. Cum anume fac ei asta, nu știm încă. Dar ceea ce vedem este puterea unității. Ce i se întâmplă unuia li se întâmplă și celorlalți. Putem flămânzi împreună sau benchetui împreună. Orice prosperitate e împărțită.

În vara anului 1895, pivnițele de pe tot cuprinsul Teritoriului Indian au fost pline de nuci pecan, la fel și burțile băieților și ale verעיțelor. Pentru oameni, pulsul abundenței s-a simțit ca un dar, un belșug de hrană ce trebuia doar adunat de pe jos. Asta dacă ajungeai acolo înaintea verעיțelor. Iar dacă nu, cel puțin va fi destulă tocană de verעיță în iarna aceea. Crângul de pecani dăruiește, și dăruiește din nou. O astfel de generozitate comunitară ar putea să pară incompatibilă cu procesul evoluției, care invocă imperativul supraviețuirii individuale. Comitem însă o gravă eroare dacă încercăm să separăm bunăstarea individuală de sănătatea întregului. Darul abundenței din partea pecanilor e totodată un dar pentru ei înșiși. Săturând verעיțele și oamenii, copacii își asigură propria lor supraviețuire. Genele care traduc ciclul de fructificare sunt purtate de curenți evoluționiști în generațiile următoare, pe când cele lipsite de capacitatea de a participa vor fi mâncate, sfârșind într-o fundătură a evoluției. În același fel, oamenii care știu cum să citească pământul pentru nuci și să le ducă acasă în siguranță vor supraviețui viscozelor din februarie și vor transmite acel comportament urmașilor lor, nu pe cale genetică, ci prin practică culturală.

Oamenii de știință care studiază pădurile explică generozitatea ciclului fructificării prin ipoteza saturării prădătorilor. Povestea pare să fie aceasta: când arborii produc mai mult decât pot veverițele să mănânce, unele nuci scapă neprădate. În același fel, când cămările veverițelor sunt pline de nuci, mămicile gestante au mai mulți pui în fiecare culcuș, și populația de veverițe crește vertiginos. Ceea ce înseamnă că mămicile-șoim au mai mulți pui, iar vizuinile vulpilor sunt și ele pline. Dar când vine toamna următoare, zilele fericite iau sfârșit, fiindcă arborii opresc producția de nuci. Veverițele nu prea mai au cu ce să-și umple cămările – ele se întorc acasă cu mâinile goale –, așa că ies din nou să caute, iar și iar, expunându-se populației sporite de șoimi vigilenți și vulpi flămânde. Raportul prădător-pradă nu le este favorabil și, prin înfometare și din cauza prădătorilor, populația de veverițe scade drastic, iar pădurea devine tăcută fără sporovăiala lor. Vă puteți imagina copacii șoptindu-și unii altora în momentele acestea: „Au mai rămas doar câteva veverițe. N-ar fi timpul să mai facem niște nuci?” Și în tot peisajul se ivesc florile de pecan, pregătite să devină o nouă recoltă îmbelșugată. Împreună, copacii supraviețuiesc și prosperă.

*

Politica de Strămutare a Indienilor¹ a guvernului federal a smuls multe populații native din ținuturile noastre de baștină. Ea ne-a separat de cunoașterea și de modul nostru tradițional de viață, de osemintele străbunilor noștri, de plantele care ne susțineau, dar nici chiar asta nu ne-a nimicit identitatea. De aceea guvernul federal a încercat un nou instrument, despărțindu-i pe copii de familiile și culturile lor, trimițându-i departe la școală, un timp destul de îndelungat, sperau ei, ca să-i facă să uite cine sunt.

În tot Teritoriul Indian există mărturii despre așa-numiți „agenți indieni”, cărora li se plătea o îndemnizație ca să adune copii și să-i expedieze la școlile interne ale guvernului. Mai târziu, într-un simu-

¹ *Indian Removal Act*, legiferat în 1830 de Congresul Statelor Unite și semnat de președintele Andrew Jackson, prevedea mutarea tuturor indienilor de la est de Mississippi în teritorii din vestul american. (N. tr.)

lăcu de opțiune, părinții trebuiau să semneze niște hârtii că-și lasă copiii să plece „legal”. Cei care refuzau puteau ajunge la închisoare. Unii vor fi sperat că în felul acesta copiii lor vor avea un viitor mai bun decât la o fermă părăginită. Uneori rațiile federale – făină cu gărgărițe și slănină rancedă care ar fi trebuit să înlocuiască bizonii – erau sistate până când părinții semnau. Poate că a fost un an în care pecanii au rodit, și agenții au întârziat încă un sezon. Amenințarea de a fi trimis departe l-ar face cu siguranță pe un băiețuș să alerge spre casă pe jumătate gol, cu pantalonii plini cu mâncare. Poate că a fost un an fără nuci când a venit agentul indian, căutând puști oacheși și slăbănogi, care n-aveau perspectiva unei cine, poate că acela a fost anul în care străbunica a semnat hârțiile.

Copiii, limba, pământurile, aproape totul a fost luat, furat când nu erai atent, fiindcă încercai să rămâi în viață. Confrunțați cu o asemenea pierdere, un lucru pe care poporul nostru nu-l putea ceda era semnificația pământului. În mintea coloniștilor, pământul era proprietate, bun imobiliar, capital sau resursă naturală. Dar pentru poporul nostru, el era totul: identitatea, legătura cu strămoșii noștri, căminul rubedeniilor noastre nonumane, farmacia noastră, biblioteca noastră, sursa a tot ceea ce ne susținea. Pământurile noastre erau locul unde a fost legiferată responsabilitatea noastră față de lume, solul sacru. El își aparținea lui însuși; era un dar, nu o marfă, de aceea nu putea fi niciodată cumpărat sau vândut. Acestea sunt semnificațiile pe care oamenii le-au luat cu ei când au fost mutați cu forța din ținuturile lor de baștină în locuri noi. Fie că a fost ținutul lor natal, fie noile pământuri ce le-au fost impuse, pământul deținut în comun le-a dat oamenilor putere; le-a dat ceva pentru care să lupte. De aceea – în ochii guvernului federal – credința aceea era o amenințare.

Astfel încât, după mii de mile de mutări forțate și pierderi și după stabilirea în cele din urmă în Kansas, guvernul federal s-a adresat din nou poporului meu și i-a oferit o altă mutare, de data aceasta într-un loc care va fi al său pentru totdeauna, o mutare care să pună capăt tuturor mutărilor. Mai mult, oamenilor li s-a oferit șansa să devină cetățeni ai Statelor Unite, să facă parte din marea țară care-i înconjura